

Nihat Erim (1911-1980)

Türkiye Cumhuriyeti'nin 13. Başbakanı olan İsmail Nihat Erim, 4 Kasım 1911 tarihinde Raif Bey ve Macide Hanım'ın ilk çocuğu olarak Kocaeli iline bağlı Kandıra ilçesinde doğdu. Soyadı Kanunu'ndan önce "Emiroğulları/Kahvecioğulları" olarak bilinen aile Millî Mücadele Dönemi'nde İstanbul'a taşınmış ve Erim de Kandıra'da başladığı eğitim hayatına İstanbul'da devam etmiştir. 1921 yılında girdiği Galatasaray Lisesini 1933'te bitiren Nihat Erim'in o dönemdeki sınıf arkadaşları arasında Bahadır Dülger, Daniş Tunalıgil, Ziyad Ebüzziya gibi sonraki yılların siyaset, diplomasi ve basın dünyasında ismini duyuracak talebeler yer almıştır. Galatasaray'da Hilmi Ziya Ülken gibi ünlü fikir insanlarının öğrencisi olan Nihat Erim, lise eğitimi sonrasında aslında iktisat üzerine yüksek tahsil yapma düşüncesindeyken o dönemde İstanbul'da bu alanda eğitim verilmediği için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine girmiştir. 1936 yılında hukuk alanında eğitimini tamamlayan Erim, aynı sene Kamile Hanım'la evlenerek gittiği Paris'te doktorasını tamamladıktan sonra girdiği sınavları vererek 1939 yılında Ankara'da Hukuk Fakültesine "Kamu Hukuku Profesörü" olarak atanmıştır.

Erim'in siyasetle ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile tanışması bu dönemde gerçekleşmiştir. Daha 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulduğu günlerde Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye olan Nihat Erim, 1942 yılında üniversiteyi ziyaret eden İnönü ile tanışma şansı bulmuştur. Genç akademisyenin dersini ve yaptığı sınavları izleyen İsmet İnönü, ondan Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na katılıp katılmayacağına dair fikrini sormuş ve aldığı cevaplardan memnun kalmıştır. Kısa zaman içinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün güvenini kazanan ve yakın çevresine giren Erim, sıklıkla Çankaya Köşkü'ne davet edilmeye başlanmıştır. İnönü'den dış politika sahasında kendisini yetiştirmesi ve İngilizce öğrenmesi talimatı alan Nihat Erim II. Dünya Savaşı sonunda 1945 yılında yeni dünya düzeni kurulurken toplanan San Francisco Konferansı'na hukuk delegeşi olarak katılmıştır. Bir sene sonra da Milletler Cemiyetinin tasfiye sürecindeki toplantılarına katılan Erim'in diplomasi alanında tecrübe kazanması sağlanmıştır. 1946'da ayrıca Ankara'da kurulan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Grubu'nun kurucuları arasında bulunan Nihat Erim, Türkiye'de insan hakları kavramının gelişmesi için çalışmalar yapacaklarını ifade etmiştir.

1945 yılı aynı zamanda Nihat Erim'in siyasi kariyerinin başladığı sene olarak da dikkat çeker. Haziran ayında yapılan ara seçimlerde 750 oyun 581'ini alarak Kocaeli'nden bağımsız milletvekili olarak seçilen Erim, kısa zaman içinde CHP'ye katılarak bu parti saflarında siyasete devam etme kararı almıştır. Dönemin tanıkları tarafından "iyi bir hatip" olarak nitelenen Nihat Erim'in halka hitaben yaptığı konuşmalarda "akademik bir dil" kullandığından ve "ders verir gibi" üslubu olduğundan söz edilmiştir. Aynı günlerde CHP'nin yayın organı *Ulus* gazetesinde de dış politika yazıları yazmaya başlayan Erim, 1946'da Demokrat Partinin kurulmasından sonra yazılarının konusunu iç politikaya çevirmiştir. Dönemin popüler isimlerinden birisi olan Nihat Erim'e diğer gazetelerden de teklif gelmiş ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın ısrarıyla *Tanin*'de de yazı yazmayı kabul etmiştir. O günlerde üniversite ders vermeye devam eden Erim'in talebeleri arasında Nermin Abadan Unat, İlham Lütem gibi isimler de yer almıştır.

DP'nin kuruluşundan sonra gerek CHP politikalarına karşı ve gerekse İsmet İnönü'ye karşı eleştirileri dikkat çekiyordu. Sovyet Rusya'nın Türkiye'den taleplerinin gündemde olduğu dönemde CHP'liler muhalefeti Rus yanlısı olmakla itham etmiştir. Böylece siyasetteki sertleşme Nihat Erim'i de etkilemiştir. Erim'in 30 Mayıs'ta *Ulus*'ta yazdığı makaledeki "...sosyal bünyede derin rahatsızlıklar müşahade edildiğinde bunu gidermenin yolu bir müddet için 'hürriyet ilahının üzerine bir şal örtmek' ve yukarıdan aşağıya bir otorite tesis eylemektir..." ifadesi büyük tepki çekmiştir. Muhalefet sözcüleri tarafından "totaliter" bir rejim istemekle itham edilen Nihat Erim'in sonraki siyasi kariyeri de bu sözden

olumsuz etkilenecektir. 1946 seçimlerinde ise bir kez daha Kocaeli milletvekili adayı olan Nihat Erim, tekrar seçilerek Meclise girmeye hak kazanmıştır. Ancak seçimlerde CHP lehine yapılan usulsüzlükler partiler arası ilişkileri gerginleştirmiş, muhalefetin Cumhurbaşkanı İnönü'yü hedef alan ve onun partinin başından ayrılması gereğine dair söylemleri Nihat Erim tarafından şiddetle reddedilmiştir. DP'lilerin İnönü'yü CHP'den ayırarak partiyi zaafa düşürmeye çalıştıklarını ileri süren Erim, Başbakan Recep Peker ile Demokratlar arasında 1946 Aralık ayında yaşanan gerginlik sonucu muhalefetin Meclisi boykot edişine ve geri dönmeme kararına da tepki göstermiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün araya girerek DP'ye verdiği teminat sonrası muhalefet Meclis çalışmalarına katılma kararı almışsa da 1947 yılında da partiler arasındaki ilişkiler gerilimli başlamıştır.

1947 yılı Nihat Erim'in siyasi fikirlerinde keskin bir dönüşüm yaşadığı bir sene olarak dikkat çekicidir. Ocak ayında Demokratların kongresinde kabul edilen "Hürriyet Misakı"nda idarenin tarafsızlığının sağlanması ve serbest seçimler için gereken önlemlerin alınması ve bunların yapılmaması hâlinde Meclisin boykot edilmesi karara bağlanmıştır. Nihat Erim, yazılarında bu bildiriye demokrasiyi ve Meclisi tahakküm altına alma girişimi olarak değerlendirmiş; ancak bir yandan da çok partili sistemin devamlılığını sağlama arzusundaki Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yardımcı olmuştur. İnönü, 1947 Haziran ayında Başbakan Recep Peker ve DP lideri Bayar'la görüşerek hazırladığı "12 Temmuz Beyannamesi"ni Nihat Erim'e 3 Temmuz günü dikte ettirmiştir. Cumhurbaşkanı'nun partiler arası ilişkilerde yansız kalacağını ilan eden "12 Temmuz Beyannamesi" siyasette yeni bir dönem açarken Erim'in de siyasi kanaatlerinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Erim, Çankaya Köşkü'nde sıklıkla bir araya geldiği İsmet İnönü'ye CHP'nin başından ayrılarak açıkça tarafsızlığını ilan etmesini telkin etmiş ve basındaki yazılarıyla da anayasanın demokrasinin gereklerine göre değiştirilmesini ve partide köklü reformlar yapılmasını savunmuştur. 1947 yılında otoriterliğin sembolü sayılan Başbakan Peker'e karşı başlatılan ve "35'ler" hareketi olarak nitelenen parti içi muhalefetin liderinin de İsmet İnönü'nün desteğini alan Nihat Erim olduğu savunulmuştur.

Peker'in istifası sonrasında bir dönem Falih Rifki Atay'ın yerine *Ulus*'un başyazarlığını üstlenen Nihat Erim, Cumhurbaşkanı İnönü'nün DP'den Nuri Özsan'ı yanına alarak çıktığı yurt gezilerine katılmıştır. Bu geziler sırasında CHP teşkilatlarının yaşlı ve dinamizmden uzak olduğunu İnönü'ye ileten Erim, partinin hızla gençleştirilmesini önermiştir. Fikirleriyle eski kuşak CHP'lilerin tepkisini çeken; ancak Cumhurbaşkanı'nun desteğine sahip olan Nihat Erim, 1948 yılında kurulan II. Hasan Saka Kabinesi'nde Bayındırlık Bakanlığı'na getirilmiştir. Bu göreve yabancı dil bilgisinden dolayı tercih edilen Erim o dönemde ABD desteğinde başlatılan karayolları yapım çalışmalarına ilgilenmiştir. O dönem Kocaeli'nden yakınlarına bakanlıktan ihale verilmemesi yönünde ilgililere talimat veren Erim'in Bayındırlık Bakanlığı sırasında 23 bin kilometre yol yapımı hedeflenen "Dokuz Yıllık Yol Programı" açıklanmıştır. Erim, Amerikalıların desteğiyle hazırlanan bu planla "her mevsim geçilebilen yol" yapmayı amaçladıklarını kamuoyuna ilan etmiştir. Bayındırlık Bakanlığı sırasında partiler arası tartışmaların dışında kalan Nihat Erim, 1949'da kurulan Şemsettin Günaltay kabinesinde bu kez Başbakan Yardımcısı olarak görev almıştır. Erim bu dönemde yeni bir seçim kanununun hazırlanması çalışmalarına öncülük etmiş ve DP'lilerin de adlî seçim teminatı talebini de içeren yeni seçim kanunun mimarlarından birisi olmuştur. Şubat ayında kabul edilen kanunun arkasından yapılan 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP çoğunluğu alarak iktidara gelirken, Kocaeli'nde seçimleri kaybeden Nihat Erim milletvekili olamamıştır. Döneme ait hatıralarda seçimleri CHP'nin kazanması durumunda Nihat Erim, İnönü tarafından Başbakanlığa getirileceğinden söz edilmiştir.

1950 seçimlerinden sonra Erim, *Ulus* gazetesinin politikalarını belirleyen en etkin isim hâline gelmiştir. Haziran sonunda toplanan CHP VIII. Kurultayı'nda İsmet İnönü'nün desteğiyle genel sekreter adayı olan Nihat Erim, ilk turda

yeterli oyu alamayınca yarıştan çekilmiş ve Kasım Gülek yeni genel sekreter seçilmiştir. 1951'de yapılan ara seçimlerde bu defa Aydın'dan milletvekili adayı olan Erim bu seçimi de kaybetmiştir. Meclis dışı kaldığı dönemde üniversiteye geri dönen Nihat Erim, bir yandan da basında DP iktidarına yönelik sert eleştiriler yöneltmiştir. Nitekim 1953 yılında Menderes hükûmetinin profesörlerin siyaset yapmasını yasaklayan bir düzenleme getirmesi üzerine Erim üniversitedeki görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır. CHP'nin mal varlığının Hazine'ye devrine dair kanunun çıkması sonucunda *Ulus* gazetesinin kapanması üzerine Nihat Erim, ertesi gün "Yeni Ulus" gazetesini çıkartarak partinin gazetesiz kalma tehlikesini önlemiş ve 1954 yılında bu kez "Halkçı" gazetesini yayınlamak için basın yoluyla muhalefetini sürdürmüştür. Bu dönemde gazetelerin maliyetlerini de kendi bütçesinden karşılayan Nihat Erim, Halkçı'da çıkan bazı yazılar yüzünden aleyhine açılan davalardan mahkûm olmuş ve ağır para cezasına çarptırılmıştır. 2 Mayıs 1954 seçimleri tekrar DP'nin galibiyetiyle sonuçlanırken, Erim bir kez daha Kocaeli'de seçimleri kaybetmiş ve TBMM'ye girememiştir.

1954 seçimlerinden sonra Nihat Erim, seçmenlerin DP'yi bir kez daha iktidara getirmesi üzerine yeni bir siyaset tarzı benimsemiştir. Erim, "Gandhi politikası" adını verdiği bu yeni siyaset anlayışını "muhalefet ve iktidarın Türkiye'nin sorunlarının çözümünde çatışma yerine uzlaşma arayışları" olarak izah etmiştir. Seçimlerden sonra iktidarın seçim kanunundaki değişikliklerle muhalefet partileri arasında iş birliğini önlemesi, memurlar ve üniversite mensupları hakkında gelen yeni düzenlemeler CHP'de tepkiyle karşılanmıştır. Bu dönemde İsmet İnönü'nün onayıyla Başbakan Adnan Menderes başta olmak üzere DP çevreleriyle yakınlaşan Nihat Erim'in amacı, iktidarla yakın ilişkiler kurarak antidemokratik olarak nitelenen kanunların değiştirilmesi için temas aramaktır. Ne var ki, Erim'in Menderes'le yakınlaşması bir süre sonra CHP içinde tepki doğurmuş ve partiden ihraç edilmesi gündeme gelmiştir. O günlerde İsmet İnönü, Nihat Erim'in CHP'den ihracını önlemişse de zaman içinde onunla ilişkileri kopmuştur.

DP tarafında Nihat Erim gibi donanımlı bir siyasetçinin azlığından söz edenlere göre Menderes, onu CHP'den koparmak için çabalamıştır. Bir dönem partinin yayın organı Zafer'in başyazarlığını teklif etmiş ve hatta zaman zaman DP'ye katılmasını önermişse de Erim CHP'ye bağlı kalmıştır. Erim'in dış politika sahasındaki deneyimlerinden yararlanmak isteyen iktidar önce büyükelçilik konusunu gündeme getirmiştir. 1956 yılında ise Başbakan Adnan Menderes'in teklifi ile Kıbrıs meselesinin çözüm sürecinde görev alan Nihat Erim, en makul çözümün "Taksim" üzerinde durmak olduğunu savunmuştur. Kıbrıs'taki temasları sırasında bir suikast girişiminden kurtulan Nihat Erim, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yla beraber 1959 Londra ve Zürih Antlaşmaları'yla Kıbrıs anayasasının hazırlanmasında katkıda bulunmuştur. Erim ayrıca DP iktidarı tarafından "Avrupa İnsan Hakları Komisyonu" üyeliğine de getirilmiştir.

1957 seçimlerinde her ne kadar partisiyle arası açılmış da olsa Kocaelili seçmenlerin desteğiyle yine CHP'den aday olan Nihat Erim, bölgedeki milletvekilliklerinin DP tarafından kazanılmasıyla bir kez daha Meclis dışı kalmıştır. 27 Mayıs'a doğru giden süreçte gerek Menderes iktidarının sertlik politikası ve gerekse CHP'nin sert muhalefetinin demokratik rejimi sürüklediğini gören Nihat Erim, iktidar ve muhalefet sözcülerine liderler arasında arabulucu olabileceğini söylemiştir. Menderes'in yakınlarına "Başbakanın muhalefete yönelik baskıları kaldırması" mesajını gönderen Nihat Erim'in çabaları sonuçsuz kalmış ve 27 Mayıs 1960 günü askerler DP iktidarını devirerek yönetime el koymuştur. Millî Birlik Komitesi günlerinde Cemal Gürsel'le yaptığı bir görüşmede Yassıada yargılamalarından söz eden Nihat Erim, idam kararlarının yanlış olacağını ve bunun Batılılara izah edilemeyeceğini savunmuştur. Erim, yargılama sürecinde Adnan Menderes lehinde hazırladığı yazıları mahkemeye göndermişse de idamları önleyememiştir.

1961 yılıyla beraber yeni partilerin kurulmaya başlamasıyla siyaset canlanmıştır. DP'nin mirasçısı sayılan Adalet Partisi

ile Yeni Türkiye Partisi gibi partiler Nihat Erim'i kendilerine katılmaya davet etmişlerse de o CHP'li olduğu gerekçesiyle gelen teklifleri reddetmiştir. Seçimlere gidilirken İsmet İnönü, Nihat Erim'in Kocaeli'nden adaylığını önlemek için teşebbüse geçmiş fakat başarılı olamamıştır. Seçim propaganda çalışmaları sırasında DP ve CHP'nin ortak hatalarının demokrasiyi darbeye taşıdığını ve bu deneyimden ders alınması gerektiğini savunan Nihat Erim, 15 Ekim tarihinde yapılan seçimlerde CHP Kocaeli milletvekili seçilmiş ve 11 sene sonra tekrar TBMM'ye dönmüştür. Bu dönemde TBMM Başkanlığı için sağ partilerin destekledikleri Nihat Erim, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'den kendisini Başbakanlığa getireceğini öğrenmiştir. Ancak Başbakanlığı gerçekleştirilmeyen Nihat Erim, kendi partisi CHP'den destek alamadığı için TBMM Başkanı da seçilememiştir. Seçimlerden sonra hükümet 1961 Kasım ayında Adalet Partisi'yle koalisyona giden CHP tarafından kurulmuştur.

Nihat Erim, 1961'den 1964'e kadar geçen süreçte CHP içinde İnönü yönetimine muhalif kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Partinin 1961 seçimlerinde başarısız olduğunu savunan Erim bunun nedenlerinin iyi araştırılmaması durumunda başarısızlığın devam edeceğini ileri sürmüştür. 1962'de bir dergiye verdiği demeçte kendi siyasi görüşünü "Ortanın Solu" olarak açıklayan Nihat Erim, CHP'den üç sene evvel bu siyaseti benimsediğini ilan etmiş oluyordu. Aynı günlerde TBMM'ye sunduğu yasa teklifiyle Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkı tanınmasını isteyen Nihat Erim kamuoyunda olumlu karşılanan bu girişiminden CHP'lilerin ve bizzat Başbakan İnönü'nün karşı çıkmasıyla sonuç alamamıştır. Bu hakkın ancak 1980'lerde tanındığı düşünülürse, Nihat Erim'in teklifinin geç de olsa hayata geçirildiği anlaşılabilir. 1962 yılı sonunda Erim'in DP iktidarı dönemindeki faaliyetleri CHP içinde tartışmalara yol açmıştır. Nihat Erim'in 1950'lerin ortalarında Menderes tarafından "CHP'yi çökertmek için" kullanıldığı ileri sürülmüştür. Erim, "kesin ihraç talebiyle Haysiyet Divanı'na sevk edilmiş" ancak geçici ihraç kararıyla CHP ile olan ilişkisi bir sene boyunca kesilmiştir.

Kıbrıs'ta 1963 yılı sonlarında tarihe "Kanlı Noel" olarak geçen hadiseler Türkiye'de büyük tepkiyle karşılanmıştır. İnönü Hükümeti'nin olaylara müdahale edemediği gerekçesiyle TBMM'de eleştirilere hedef olduğu dönemde CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim, Kıbrıs krizinden ülkeyi çıkaracak tek kişi olarak İsmet İnönü'yü göstermiştir. Onun TBMM'deki konuşması İnönü'yü etkilemiş ve Başbakan uzun zamandır bir araya gelmediği Nihat Erim'e Kıbrıs meselesinin çözümünde beraber çalışmayı teklif etmiştir. Teklifi kabul ederek 1964 yılında ABD'de Dışişleri Bakanı Dean Acheson'la İnönü'nün talimatları doğrultusunda görüşmeler yapan Erim, ABD Başkanı Lyndon Johnson'un İnönü'ye gönderdiği mektup sonrasında Başbakan İsmet İnönü'nün Amerika ziyaretine katılmıştır. Şubat 1965'te İsmet İnönü'nün istifasından sonra CHP içi siyasete dönen Nihat Erim, genel sekreter olması için İnönü'nün önerisini kabul etmeyerek Bülent Ecevit'i desteklemiştir.

1965 seçimlerine gidilirken CHP'de İsmet İnönü'nün de desteğiyle "Ortanın Solu" hareketi başlamış ve Nihat Erim, 1962'de Yön dergisinde verdiği demeçte ilk kez tanımladığı bu siyaseti savunmuştur. 1965 seçimlerini kaybeden CHP'de büyük tartışmalarla karşılanan "Ortanın Solu" hareketine desteğini sürdüren Nihat Erim, bunu 1930'larda Amerika'da Başkan Roosevelt'in "New Deal" siyasetiyle uyguladığını savunmuştur. Erim, o günlerde partinin geleceğine ilişkin tartışmalar sırasında başta İsmet İnönü olmak üzere bazı siyasilerin "CHP'nin sosyalist olmayacağı" şeklindeki açıklamalarını partinin geleceğine "ipotek koymak" olarak değerlendirmiştir. 1965-1971 arası dönem, iki seçim kazanan AP ve Demirel iktidarıyla geçilirken Türkiye'de demokratik rejim; yükselen sol, üniversitelerde artan şiddet olayları ve ekonomik istikrarsızlık gibi nedenlerle 12 Mart 1971 tarihinde ordunun verdiği muhtırayla yeniden kesintiye uğramıştır.

Muhtıra sonrasında partiler üstü ve Atatürk reformlarını yapabilecek bir Başbakan arayışındaki askerler ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, TBMM albümünden Nihat Erim'i seçmişler ve ona CHP'den istifa etmesi koşuluyla Başbakan olacağını bildirmişlerdir. Teklif üzerine İsmet İnönü'yle görüşen Erim, onun karşı çıkmasına rağmen görevi kabul edeceğini söylemiştir. İnönü'nün de desteğiyle Türkiye'nin ihtiyacı olan reformları yapabileceği düşüncesinde olan Nihat Erim, Mart 1971-Nisan 1972 arasında iki ayrı kabine kurmuştur. Özellikle "beyin takımı" adı verilen ilk kabinede toprak reformu, anayasa tadilatı, eğitim reformu gibi önemli hedefler belirleyen Başbakan Nihat Erim, Nisan 1971'den itibaren tırmanan asayiş olayları sonrasında gelen sıkıyönetimle birlikte otoriterliğe yönelmiştir. Bu dönemde İsrail Konsolosu Elrom'un kaçırılarak öldürülmesi hükûmeti sertliğe iten nedenler arasında başta gelmiştir.

Göreve geldikten kısa zaman sonra 1961 Anayasası'nı Türkiye için "lüks" olarak niteleyen Başbakan Erim, askerî idarenin talep ve baskıları altında anayasa değişikliğiyle TRT özerkliğinin kaldırılması, üniversite özerkliğinin sınırlandırılması gibi uygulamalarına onay vermek zorunda kalmıştır. Adalet Partisi'nin çoğunlukta olduğu Parlamento'dan reform niteliğindeki ve askerlerin talepleri olan düzenlenmeleri geçiremeyen Erim, Demirel ile yaşadığı anlaşmazlıklar sonucu 11 bakanın istifasıyla Başbakanlıktan ayrılmıştır. Yeniden görev almak istememesine karşın 1971 Aralık ayında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve ordu üst kademesinin ısrarlarıyla bir kez daha hükûmet kuran Nihat Erim, Deniz Gezmiş ve arkadaşları hakkında verilen idam cezalarına karşı çıkmasına rağmen ne Çankaya'dan ne de ordudan destek bulabilmiştir. Erim, ikinci hükûmeti döneminde başta Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel başta olmak üzere siyasi liderlerle temas hâlinde sorunların çözülebileceğini savunmuşsa da onun sabık Başbakanla görüşmesi askerler arasında hoş karşılanmamıştır. İnönü ve CHP ile de sıkıyönetimin uzatılması konusunda anlaşmazlıklar yaşayan Erim, TBMM'den "olağanüstü yetkiler" isteyerek hükûmetin gücünü artırmak istemiştir. Cumhurbaşkanı Sunay'dan ve Millî Güvenlik Kurulu'ndan da bu hususta destek alan Başbakan Nihat Erim'in "Hükûmete Kanun Gücünde Kararname çıkarma yetkisi verilmesi", "siyasi tartışmaların ve seçim propagandası niteliğindeki faaliyetlerin geçici süreyle durdurulması", "reformların yapılması için anayasada gereken değişikliklerin yapılması" gibi talepleri TBMM'de bulunan partiler tarafından reddedilmiştir. Erim, bu gelişmeden sonra 17 Nisan 1972 tarihinde Başbakanlıktan istifa etmiştir. 1973 Cumhurbaşkanlığı seçimi için Nihat Erim'in ismi bazı çevrelerde dile getirilmişse de adaylığı ne CHP ne de AP tarafından benimsenmemiştir.

Nihat Erim döneminde dış politikada yaşanan en önemli gelişmelerden birisi ABD Başkanı Nixon yönetiminden gelen Türkiye'de afyon ekiminin sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemedir. Buna dair Amerikalılarla uzun süre müzakere süreci yürüten Başbakan Nihat Erim, afyon üreticilerine farklı bir geçim kaynağı sunabilmek için 35 milyon dolar tazminat bedeli karşılığında ABD ile uzlaşmaya varmıştır. Kıbrıs sorununda Türkiye'nin uluslararası antlaşmalarla kazandığı haklardan vazgeçmeyeceğini açıklayan Nihat Erim'in Başbakanlığı döneminde Çin Halk Cumhuriyeti de Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır. Erim, Başbakanlığı zamanında ABD ve Fransa'ya resmî ziyaretlerde bulunmuştur.

Başbakanlığı sırasında Cumhurbaşkanı tarafından Cumhuriyet Senatosuna kontenjan senatörü olarak atanan Nihat Erim, 1977'ye kadar burada görev yapmıştır. Bu tarihten sonra siyasetten çekilen Erim, 12 Eylül'e doğru giden süreçte tırmanan terör eylemleri sırasında zaman zaman ölüm tehditleri almıştır. Tehditlerin arttığı bir devrede bir süre Türkiye'den ayrılması yönündeki telkinleri reddeden Nihat Erim, 19 Temmuz 1980 günü Kartal/Dragos'ta uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirmiştir. Suikast sonucu ölümü büyük yankı uyandıran Erim, İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Bazı Eserleri: Devletlerarası Hukuk Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri (1953); Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs

(1975); Günlükler II. C. (2005); 12 Mart Anıları (2007).

Ahmet GÜLEN

KAYNAKÇA

Nihat Erim'in Özel Arşivi (Tasnife Girmemiş Özel Evrak)

AĞAOĞLU, Samet, **Aşına Yüzler**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.

ALTUĞ, Kurtul, **12 Mart ve Nihat Erim Olayı**, Yedigün Yayınları, Ankara 1973.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, C III, Remzi Kitabevi, İstanbul 1968.

DEMİRAL, Cafer, **Türkiye Cumhuriyeti'ni Yönetenler: Cumhurbaşkanı, Başbakanlar, Bakanlar, Kabineler**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, Ankara 1973.

ERİM, Nihat, **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii, 1975.

ERİM, Nihat, **Günlükler**, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

ERİM, Nihat, **Günlükler**, Cilt II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

ERİM, Nihat, **12 Mart Anıları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

Eroğul, Cem, **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara 1991.

GÜLEN, Ahmet, **İnönü Hükümetleri'nin Kıbrıs Politikası (1961-1965)**, Berikan Yayınevi, Ankara 2015.

GÜLEN, Ahmet, **Ne İçindeyiz Ne Dışında: Mülâkatlarla Yakın Tarihimiz**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2021.

GÜLEN, Ahmet, **Türk Siyasal Hayatında Nihat Erim**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2020.

GÜLEN, Ahmet, **Türkiye'de Partili Cumhurbaşkanı Tartışmalarının Kısa Tarihi (1923-1950)**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

LÜTEM, İlhan, **Erim'den Mektuplar**, Kurtiş Matbaası, İstanbul 1992.

TOKER, Metin, **DP'nin Altın Yılları: 1950-1954**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

"Seçim dün neticelendi", **Ulus**, 18 Haziran 1945.

"İnsan haklarını ve ana hürriyetleri koruma", **Vatan**, 18 Ekim 1946.

"İnönü'nün Beyanatı", **Ulus**, 12 Temmuz 1947.

"Dokuz Yıllık Yeni Yol Programımız", **Ulus**, 16 Eylül 1948.

"Kasım Gülek C.H.P. Genel Sekreteri Oldu", **Ulus**, 4 Temmuz 1950.

"Komisyonda adı üzerinde durulan Nihat Erim profesörlükten ayrılıyor", **Ulus**, 20 Temmuz 1953.

"Gandhi politikası", **Halkçı**, 4 Ağustos 1954.

"Bir politikanın izahı", **Halkçı**, 6 Ağustos 1954.

“Nihat Erim Başbakan”, **Cumhuriyet**, 20 Mart 1971.

“Erim’in İstifası Kabul Edildi”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1972.

“Nihat Erim Katledildi”, **Akřam**, 20 Temmuz 1980.

Nihat Erim, “Demokrasi gaye midir, vasita mıdır?” **Ulus**, 30 Mayıs 1946.

Nihat Erim, “Meclisi Terk Etmek Vazifeden Kaçmaktır” **Ulus**, 19 Aralık 1946.

27/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nihat-erim-1911-1980/?pdf=5440> adresinden erişilmiştir